VIKIPEEDIA

Megreli keel

See artikkel vajab toimetamist. *(Juuni 2015)*
Palun aita artiklit toimetada (https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Megreli_keel&action=edit).
(Kuidas ja millal see märkus eemaldada?)

Megreli keel (samuti ka Margaluri, Megrel, Megruli) kuulub kartveli keelkonna sani rühma.[1] Megreli keelt kõneldakse põhiliselt Gruusia lääneosas, Samegrelo ja Abhaasia piirkonnas. 1989. aasta andmete järgi kõneles megreli keelt 500 000 inimest, 2015. aasta andmete järgi 345 530.[1]

Sisukord

Foneetika ja fonoloogia
Morfoloogia
Asesõnad
Omastavad asesõnad
Süntaks
Keelenäited
Kirjaviis
Huvitavat
Arvsõnad megreli keeles
Vaata ka
Viited

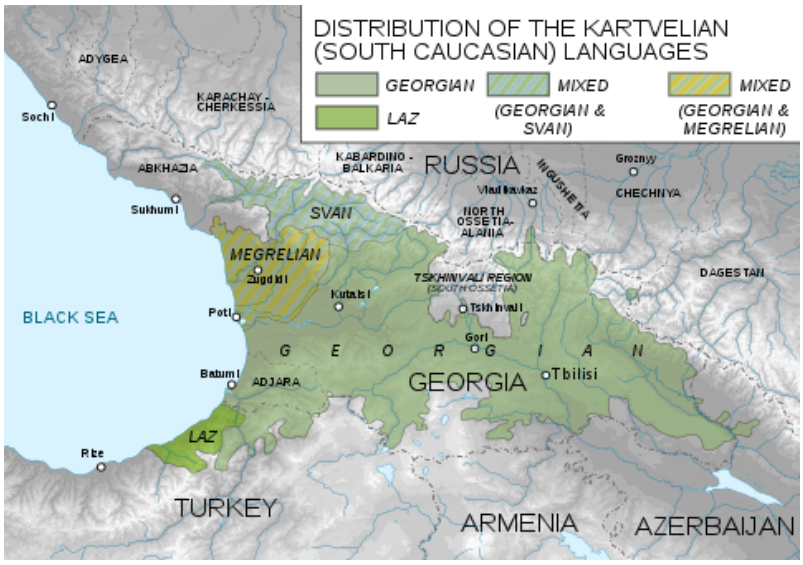

Kartveli keelte jaotus

Foneetika ja fonoloogia

Megreli keeles on viis põhivokaali a, e, i, o, u. Zugdidi-Samurzaqano dialektis on kuues vokaal ə.

Vokaalid

	Eesvokaal	Tagavokaal	
		ümardamata	ümardatud
Kõrge	i [i]	(ə [ə])	u [u]
Keskkõrge	e [ɛ]		o [ɔ]
Madal		a [ɑ]	

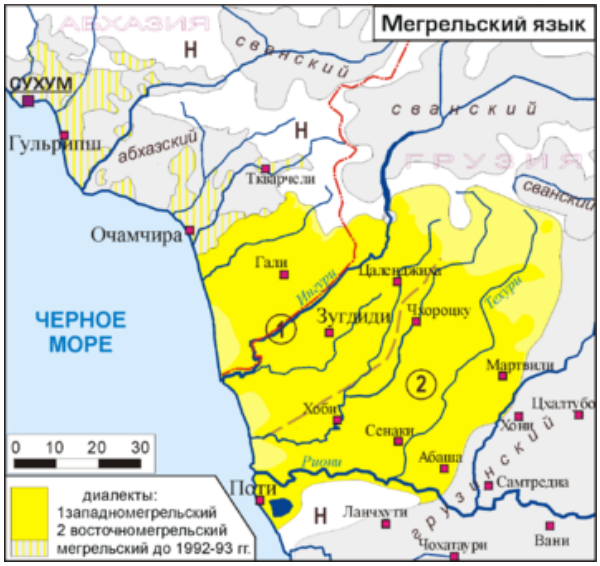

Megreli keele kasutusala

Konsonandid

		Huulhäälike labiaal	Hammashäälike dentaal	Hambasombuhäälike alveolaar	Pehmesuulaehäälike velaar	Kurgunibuhäälike uvulaar	Kõrihäälik
Nasaal		m [m]	n [n]				
Sulghäälik	**heliline**	b [b]	d [d]		g [g]		
	helitu	p [p]	t [t]		k [k]		ʔ [ʔ]
		ṗ [pʼ]	ṭ [tʼ]		ḳ [kʼ]	qʼ [qʼ]	
Afrikaat	**heliline**		ʒ [d͡z]	ǯ [d͡ʒ]			
	helitu		c [t͡s]	č [t͡ʃ]			
			ċ [t͡sʼ]	čʼ [t͡ʃʼ]			
Frikatiiv (hõõrdhäälik)	**heliline**	v [v]	z [z]	ž [ʒ]	ɣ [ɣ]		
	helitu		s [s]	š [ʃ]	x [x]		h [h]
Tremulant (värihäälik)				r [r]			
Aproksimant	**kesk-**			y [j]			
	külg-		l [l]				

Morfoloogia

Megreli keeles on 9 käänet: nominatiiv, ergatiiv, daativ, genitiiv, latiiv, ablatiiv, instrumentaalkääne, adverbiaal, benefaktiiv.

Kääne	**Ainsus**					**Mitmus**			
	Megreli	**Laz**	**Gruusia**	**Svan**		**Megreli**	**Laz**	**Gruusia**	**Svan**
Nominatiiv	*-i*	*-i/-e*	*-i*	*-i*		*-ep-i*	*-ep-e*	*-eb-i*	*-är*
Ergatiiv	*-k*	*-k*	*-ma*	*-d*		*-ep-k*	*-epe-k*	*-eb-ma*	*-är-d*
Daativ	*-s*	*-s*	*-s*	*-s*		*-ep-s*	*-epe-s*	*-eb-s*	*-är-s*
Genitiiv	*-iš*	*-iš*	*-is*	*-iš*		*-ep-iš*	*-epe-š*	*-eb-is*	*-are-š*
Latiiv	*-iša*	*-iša*	*n/a*	*n/a*		*-ep-iša*	*-epe-ša*	*n/a*	*n/a*
Ablatiiv	*-iše*	*-iše*	*n/a*	*n/a*		*-ep-iše*	*-epe-še*	*n/a*	*n/a*
Instrumentaal	*-it*	*-ite*	*-it*	*-šw*		*-ep-it*	*-epe-te*	*-eb-it*	*-är-šw*
Adverbiaal	*-o(t)*	*-ot*	*-ad*	*-d*		*-ep-o(t)*	*n/a*	*-eb-ad*	*-är-d*
Benefaktiiv	*-išo(t)*	*n/a*	*-isad*	*-išd*		*-ep-išo(t)*	*n/a*	*-eb-isad*	*-är-išd*

Asesõnad

	Megreli	**Laz**	**Gruusia**
Mina	ma	ma	me
Sina(ains.)	si	si	šen
Seda(kõnelejale lähedane)	ena	aya	es
Seda	ina	ia	is
Meie	čki/čkə	čki	čven
Teie	tkva	tkvan	tkven
Neid	enepi	antepe	eseni
Need	inepi	entepe	isini

Omastavad asesõnad

	Megreli	Laz	Gruusia
Minu	čkimi/čkəmi	čkimi	čemi
Sinu	skani	skani	šeni
Tema, selle	muši	muši	misi
Meie	čkini/čkəni	čkini	čveni
Teie	tkvani	tkvani	tkveni
Nende	inepiš	mutepeši	mati

Süntaks

Sõnajärg gruusia (sh ka megreli) keeles ei ole väga range. Tavalise lause struktuur on järgnev: *alus – kaudsihitis – otsesihitis – tegusõna*. Näiteks lause ‚ma kirjutan kirja oma emale' võib kõlada alljärgnevalt:

Me	*dedas*	*ts'erils*	*vts'er.*
Mina-NOM	minu emale-DAT	kirja-DAT	kirjutama-PRES

Ingl. k – I am writing a letter to my mother (NOM-nominatiiv, DAT-daativ,PRES-present screeve)

See lause võib samuti ilmneda ka sellisel viisil: *alus – tegusõna – otsesihitis – kaudishitis*. Kuna tegusõna sisaldab selle argumendi kogu informatsiooni, siis igaühe nendest võib välja jätta. Asesõna argumentide väljajätmine on tavaline nähtus.

Keelenäited

Mu rjokh(x)o? – Mis su nimi on?

Soishe req(t)? – Kust sa pärit oled?

Man saat re? – Mis kell on?

Did madloba! – Suur aitäh! [2]

Kirjaviis

Megreli keeles on kasutusel gruusia tähestik. Gruusia kiri on aramea kirjast kreeka kirja kaasmõjul tekkinud kiri. Tegelikult aga gruusia tähestiku ajalooline teke on vaieldav. Erinevatele teooriatele toetudes on see tekkinud kas aramea, kreeka või kopti keeltest.[3]

Gruusia	Transkriptsioon	IPA transkriptsioon
ა	a	ɑ
ბ	b	b
გ	g	g
დ	d	d
ე	e	ɛ
ვ	v	v
ზ	z	z
თ	t	t
ი	i	i
კ	ḳ	k’
ლ	l	l
მ	m	m
ნ	n	n
ჲ	y	j
ო	o	ɔ
პ	ṗ	p’
ჟ	ž	ʒ
რ	r	r
ს	s	s
ტ	ṭ	t’
უ	u	u
ჳ	ə	ə
ფ	p	p
ქ	k	k
ღ	ɣ	ɣ
ყ	q’	q’
ჴ	ʔ	ʔ
შ	š	ʃ
ჩ	č	t͡ʃ
ც	c	t͡s
ძ	ʒ	d͡z
წ	ċ	t͡s’
ჭ	č’	t͡ʃ’
ხ	x	x
ჯ	ǯ	d͡ʒ
ჰ	h	h

Varasematel sajanditel oli kasutusel vanagruusia kiri *asomtavruli* (ka *mrglovani/mrgvlovani*). 9. sajandist alates arenes *nuskhuri* (*khutsuri*) kiri. Khutsuri kirjas oli 38 suur-ja väiketähte. 11. sajandil aga võeti kasutusele *mkherduli* kiri, mille tähestikus on 33 tähte, millest 28 tähistavad konsonante ja 5 vokaale; suuri ja väikesi tähti ei eristata. *Mkhedruli* kiri on tänapäevani kasutusel.

Asomtavruli kiri erines vormide ümaruse ning ühesuguse tähesuuruse poolest ning oli kasutusel 9.-10. sajandil. Seda asendas *nuskhuri* kiri, mis oli nurkliku kallakuga ning ökonoomsem. 10. sajandil kujuneb *nuskhurist mkhedruli* kiri, mis oli erisuguste vertikaalsete suuruste ning ümaramate kujudega. *Nuskhuri* ja *mkhedruli* eksisteerisid mitu sajandit, kusjuures esimene oli kasutusel vaimulikus ning teine ilmalikus kirjanduses. 17. sajandil kadus *nuskhuri* kõnepruugist ning tähtede kirjakujud stabiliseerusid.[3][4]

***Asomtavruli* kiri**													
Ⴂ	Ⴊ	Ⴣ	Ⴓ	Ⴤ	Ⴥ	⴦	Ⴧ	⴨	⴩	⴪	⴫	⴬	Ⴭ
⴮	⴯	ⴰ	ⴱ	ⴲ	ⴳ	ⴴ	ⴵ	ⴶ, ⴷ	ⴸ	ⴹ	ⴺ	ⴻ	ⴼ
ⴽ	ⴾ	ⴿ	ⵀ	ⵁ	ⵂ	ⵃ	ⵄ	ⵅ	ⵆ				

***Mkhedruli* kiri**														
ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ		
ჲ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	ჳ	უ	ფ	ქ	ღ	ყ	შ	
ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ჴ	ჯ	ჰ	ჱ	ჵ	ჶ	ჷ	ჸ	ჹ

Huvitavat

Megreli ja üleüldse gruusia keelele on omane konsonantide rohkus. Eestlasel on väga raske hääldada megreli või gruusia sõnu (nt Gruusia linn Mtshetha).

Foneetlised protsessid: Kindlad vokaalide paarid muutuvad ühekordseks: *ae* ning *ai* → *ee* → *e ao*, *oa* ning *oo* → *aa* → *a ou* → *uu* → *u*

Zugdidi-Samurzaqano dialektis vokaalid *i* ja *u* samuti muutuvad sageli *ə*-ks.

Arvsõnad megreli keeles

1 – arti [ɑrti]

2 – žiri / žəri [ʒiri] / [ʒəri]

3 – sumi [sumi]

4 – otxi [ɔtxi]

5 – xuti [xuti]

6 – amšvi [ɑmʃwi]

7 – škviti [ʃkviti]

8 – ruo / bruo [ruɔ] / [bruɔ]

9 – čxoro [t͡ʃxɔrɔ]

10 – viti [viti]

Vaata ka

- Megrelikeelne Vikipeedia

Viited

1. Mingrelian | Ethnologue (http://www.ethnologue.com/language/xmf)
2. Mingrelian phrasebook – Wiktionary (https://en.wiktionary.org/wiki/Appendix:Mingrelian_phrasebook)
3. Eesti entsüklopeedia (http://entsyklopeedia.ee/artikkel/gruusia_kiri2)
4. The Geogian Alphabet and Script (http://georgianworld.tripod.com/anbani.html)

Pärit leheküljelt "https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Megreli_keel&oldid=5603774"

Selle lehekülje viimane muutmine: 14:00, 12. aprill 2020.

Tekst on kasutatav vastavalt Creative Commonsi litsentsile "Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel"; sellele võivad lisanduda täiendavad tingimused. Täpsemalt vaata Wikimedia kasutamistingimustest.